

УДК784.1.071.2(477.54)(092)

DOI 10.34064/khnum2-23.08

Бєлік-Золотарьова Наталія Андріївна

заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор,
професор кафедри хорового диригування Харківського національного
університету мистецтв імені І. П. Котляревського;

e-mail: n.byelik@gmail.com

ORCID 0000-0003-3670-4037

**В'ЯЧЕСЛАВ ПАЛКІН: ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЕРШИНИ
(85-річчю від дня народження присвячується)**

Інноваційна і актуальна мета роботи: створити, вперше у вітчизняному хорознавстві, періодизацію життєтворчості видатного хорового диригента, педагога та просвітителя В. С. Палкіна для виявлення етапів його професійного зростання до вершинних звершень у фазі акме.

Методологія дослідження базується на застосуванні принципу історизму, феноменологічного та акмеоцентричного підходів, методів біографічного і типологічного аналізу.

Як результат аналізу життєтворчості митця, створено її періодизацію згідно з біографічним, географічним, еволюційно-виконавським, віковим критеріями. Встановлено, що творче обличчя хорових колективів, керованих В. С. Палкіним на різних етапах його діяльності, відображують зміни в професійній долі видатного музиканта. Чотири етапи життєтворчості віддзеркалюють еволюцію Митця як диригента-інтерпретатора, організатора й керівника численних хорових колективів, педагога та просвітителя. Четвертий (1978–2008) є кульмінаційною зоною життєтворчості Майстра, фазою акме, коли Камерний хор під його орудою сягнув найвищого рівня творчої майстерності.

■ **Ключові слова:** хорове виконавство, життєтворчість, періодизація, диригент-інтерпретатор, камерний хор.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів сучасної вітчизняної хорознавчої науки є дослідження життєтворчості видат-

них хорових диригентів, осмислення їх виконавського досвіду, педагогічних принципів, репертуарної політики та естетико-художніх переконань. Хорове виконавство Слобідської України багате на митців, що сприяли розвитку й розквіту як хорової культури Слобожанщини, так і всієї України. Серед них одне з найпочесніших місць посідає **В'ячеслав Сергійович Палкін** (1935–2008) – заслужений діяч мистецтв України (1988), народний артист України (1996), лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2003), член-кореспондент Академії мистецтв України (2004), професор (1988), завідувач кафедри хорового диригування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (1983–2008), засновник, художній керівник і диригент Камерного хору Харківської обласної філармонії (1980–2008)¹. **Актуальність теми дослідження** полягає у необхідності вивчення творчого досвіду видатного хорового диригента В. С. Палкіна, осмислення внеску корифея харківської диригентсько-хорової школи в розвиток національного мистецтва.

Аналіз публікацій. Про діяльність В. С. Палкіна – володаря багатьох заслужених звань і нагород, вже мало би бути написане спеціальне дослідження, яке б повною мірою розкривало суть феномену успіху цього визнаного українського митця. На сьогодні є безліч відгуків, рецензій у періодичній пресі щодо виступів хорових колективів під орудою Майстра, інтерв'ю з ним стосовно питань розбудови хорової справи, матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2005, 12 вересня) «Творчо-педагогічна діяльність В'ячеслава Палкіна в контексті хорової культури України» (Ботунова, Г., 2006). У тезах доповідей розкрита багатогранна діяльність В. С. Палкіна як визнаного хорового діяча національного масштабу, видатного хорового диригент-

¹ Окрім того, В. С. Палкін – лауреат премій ім. І. Слатіна (1996) Харківської міської ради, «Народне визнання» (2005) Міжнародного благодійного фонду О. Фельдмана. Йому були присуджені: премія ім. О. Масельського (1997), стипендія ім. М. Манойла на 2001 р. та найвища відзнака «Слобожанська слава» (2004) Харківської обласної державної адміністрації. Він був лауреатом регіонального рейтингу «Харків'янин століття» та «Харків'янин року» 2001, 2003, 2004, 2005, 2006. Нагороджений орденом Преподобного Нестора-літописця (1999). Обраний Почесним громадянином м. Харків у 2008 р.

та, визначного педагога й просвітителя. Книга «В. С. Палкін» із серії «Біографія і бібліографія визначних музикантів» Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського (Мартинюк, А. & Палкін, І., 2003) містить хронологію життєвого шляху та творчих здобутків митця. Діяльність В. Палкіна – одного з творців хорової традиції Слобідської України межі ХХ –ХХІ ст. – розглянута у дисертаційному дослідженні Г. Савельєвої (2012) «Виконавські традиції Харківської хорової школи». Статті О. Батовської (2005), Н. Белік (2007), Г. Парфьонової (2008) присвячені педагогічним настановам В. Палкіна, його діяльності в якості завідувача кафедри хорового диригування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та виконавському стилю Камерного хору, художнім керівником і диригентом якого був Маєстро. Матеріали конференції, статті про корифея харківської диригентсько-хорової школи, методичні праці та статті В. С. Палкіна зібрані й опубліковані в книзі І. Палкіна «В'ячеслав Палкін. Шляхами хорового мистецтва» (2011).

Інноваційною є мета даного дослідження – створити періодизацію життєтворчості В. С. Палкіна для виявлення етапів його професійного зростання до вершинних звершень у фазі акме.

Методологія дослідження базується на застосуванні принципу історизму та категорії культурної пам'яті; феноменологічний підхід надав можливість вивчити творчий шлях В. С. Палкіна, середовище, де він зростав, етапи його становлення як музиканта-інтерпретатора, школу, національну ідентифікацію; біографічний метод використаний для створення періодизації його життєтворчості; метод типологічного аналізу – задля виявлення типологічних особливостей творчої особистості В. С. Палкіна як виконавця, організатора та педагога; акмеоцентричний підхід, розроблений у музикознавстві О. Рощенко (2019), застосований з метою системного вивчення шляху митця до творчо-виконавської досконалості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для створення періодизації життєтворчості В. С. Палкіна необхідно виробити критерії, віднайти підходи, які б розкривали особливості кожного етапу, віддзеркалювали перипетії творчо-виконавської діяльності у взаємодії з подіями особистого життя, еволюцією митця і визнанням чи

не визнанням його досягнень суспільством, вікові зрушення тощо. Стосовно періодизації життєвого шляху видатних митців підкреслимо *умовність «розподілу»* на етапи чи періоди, які сприяють структуруванню біографічного сценарію. Спираючись на дослідження Н. Савицької (2009) в галузі вікового музикознавства, спрямованого на вивчення композиторської особистості, та його поширення О. Рощенко (2019) на музикознавців і виконавців, визначимо критеріями періодизації особистості музиканта-виконавця такі: біографічний, географічний, еволюційно-виконавський, віковий. О. Рощенко запропонувала оригінальний погляд на створення типології, де перший підхід відштовхується від власне «вчення Н. Савицької про композиторську особистість, яка розкривається в процесі динаміки вікових змін», другий – «аналіз життєтворчості музикознавця <...> крізь призму завершених праць та начерків, що відображають еволюцію наукового стилю мислення автора», третій – «слід спрямувати на вивчення виконавської життєтворчості» (Рощенко, 2019, с. 330). Це поширення, на нашу думку, передбачає не тільки дослідження еволюції, зокрема, хорового диригента, створення ним у фазі акме досконалих зразків виконавських інтерпретацій, але й організацію та керівництво хоровим колективом, у творчій співпраці з яким і створюються шедеври виконавського прочитання композиторських *opus'ів*.

Перший етап життєтворчості В. Палкіна – дитинство (1935–1951). Народився В'ячеслав у селищі Голубівка Луганської області. А його творчий шлях розпочався завдяки родині: батькові, який власноруч майстрував скрипки, домри, мандоліни, гітари й навчив маленького сина грати на цих інструментах і на популярному в ті роки акордеоні; матері, яка мала гарний голос і співала в церковному хорі; а вдома збиралися сусіди й звучали народні пісні... Мабуть тому, туга за батьками, ностальгія за дитинством щемливо звучала у виконанні камерним хором під керівництвом В'ячеслава Палкіна обробок українських народних пісень, особливо, улюбленої пісні Сергія Петровича Палкіна «Стоїть гора високая».

В. С. Палкін неодноразово підкреслював, що він українець «по крові, по поту й по духу» (Палкін, І., 2011: 212). Риси, притаманні національному характеру українців, яскраво проявилися в його вдачі:

«чуттєвість, емоційність, любов до дітей, швидке інтуїтивне сприйняття сутності складних природних та соціальних явищ, мрійливість, допитливість» (Смітюх, Г. & Стрілецький, В., модиф. 2019, 26 авг.). До них, безумовно, треба додати яскраву обдарованість В. Палкіна – музичну й художню, його надзвичайну працездатність і цілеспрямованість. Отже, важливими факторами в обранні професії були: середовище, де він зростав, підтримка батька та спів у шкільному хорі, який розкрив для талановитого хлопця розмаїття хорового звучання.

Другий етап – роки навчання (1951–1960) – пов’язаний з Луганськом і Харковом. В. Палкіна прийняли спочатку до Луганського музичного училища (клас М. М. Буряка, 1951–1955), потім на диригентсько-хоровий факультет Харківської державної консерваторії (клас О. А. Перунова, 1955–1960). Скрізь екзаменаторів підкоряли його музикальність, яскрава диригентська воля, невтомна енергія та жага знань.

Згадки В. Палкіна про вчителів вирізняли **повага й вдячність**. З неймовірною теплою розповідав про Мину Михайловича Буряка та Олександра Арсенійовича Перунова, які навчалися у П. Чеснокова, і принципи роботи з хором цього видатного хормейстера намагалися прищеплювати своїм учням.

Вже на початку навчання на диригентсько-хоровому факультеті Харківської консерваторії В. Палкіну стало зрозумілим, що теорію обов’язково треба поєднувати з практикою. Цей принцип стане вирішальним в його подальшій творчо-виконавській і педагогічній діяльності. Саме тому від I курсу Консерваторії В. Палкін починає працювати з хором. Він, студент-першокурсник, стає керівником хорової капели одного з найбільших вишів Харкова – Політехнічного інституту. Підкреслимо, що ще змолоду В. Палкін не боявся ризикувати, і це ще одна риса його характеру, яка сприятиме успіху всіх його починань. Вже за рік плідної праці хоровий колектив ХПІ виступав із концертами у Києві, Львові, Ленінграді, Москві, Тбілісі, Сухумі. І саме В. Палкін у 50–60 рр. XX ст. стає одним із ініціаторів відродження в Харкові мистецтва хорового співу *a cappella*.

О. А. Перунов, який підтримував свого студента у всіх його творчих починаннях, з 1959 р. починає працювати в Інституті культури,

і В. Палкін ціною неймовірних зусиль домігся, щоб його Вчителя залишили працювати за сумісництвом у Консерваторії і він завершив навчання у ВНЗ під його керівництвом.

Наступний, третій етап творчого зростання митця (1960–1978) – накопичення хормейстерського, педагогічного, життєвого досвіду. У рік закінчення навчання в Консерваторії В. Палкіна запрошують працювати в якості хормейстера, згодом – художнього керівника та диригента професійного Хору української пісні Харківської обласної філармонії (1960–1962). Це були непрості часи, коли партійними «діячами» була висунута доктрина щодо високого рівня самодіяльних хорів, які мають замінити професійні колективи. Окрім того, назва хору теж не сприяла подальшому існуванню колективу, бо національну самобутність народів у СРСР максимально нівелювали. І у той час на всю співочу Україну лишилося всього декілька професійних хорових колективів... Для В. Палкіна, молодого, талановитого, енергійного, амбітного, рішення влади про припинення існування філармонійного Хору української пісні було важким ударом. Але він не здався, а відродився як Птах Фенікс у новій якості – викладача Харківського державного інституту культури (1962–1975).

За ці роки він пройшов шлях від викладача, керівника студентського хору до завідувача кафедри та декана факультету культурно-освітньої роботи ХДІК. Хор студентів, керований В. Палкіним, був не тільки великим за складом (до 100 осіб), але й якісним у відношенні звукового втілення художніх образів. Праця В. Палкіна зі студентським хором вражала фантастичною енергією, прагненням до створення у хоровому звучанні розмаїття фарб і нюансів, тяжінням до широкого мазка у виконавських інтерпретаціях таких творів, як «Поэма об Украине» О. Олександрова, «Патетическая оратория» Г. Свірідова, що були вперше виконані в Харкові. Це був час, коли два провідні студентські хорові колективи – Інституту культури під орудою В. Палкіна та Інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського під керівництвом Ю. Кулика – то поєднувалися в єдиному могутньому звучанні під час різних громадських урочистостей, то «змагалися» у виконанні таких шедеврів як, зокрема, величний хор С. Танєєва «Развалину башни, жилище орла».

Різні грані непересічної особистості В. С. Палкіна гармонійно поєднувалися, і без будь-якої з них його творчий портрет буде неповним. Так, він разом з О. А. Перуновим розбудовував диригентсько-хорову спеціалізацію в Інституті культури; в його методичних розробках і статтях підкреслюється важливість хорового класу як виконавської майстерні, аналізуються навчальні плани, де В. Палкіна не задовольняє кількість годин на диригування, читання хорових партитур та аранжування, зазначається необхідність для майбутнього керівника самодіяльного хору володіти диригентською технікою, вміти виразно продемонструвати хорову партитуру й мати навички перекладати твір з одного складу на інший, аранжування тощо.

Від 1974 р. В. Палкін одночасно очолює чоловічий хор Харківського юридичного інституту, який під його орудою перетворився на капелу і отримав звання «Народного». Тому перехід вже знаного у Харкові фахівця до цього ВНЗ у 1975 р. був природнім. З 1975 по 1978 рр. В. Палкін викладав курс естетики й керував Чоловічою капелюю. Репертуар колективу поступово розширювався, прагнення митця до його урізноманітнення реалізовувалося, зокрема, за рахунок власних обробок українських народних пісень («Козацька слава», «Сусідка»), які вирізняло тонке відчуття національного стилю, виразне голосоведіння, розмаїття гармонічних барв; аранжувань для чоловічого хору популярних пісень («Ми підем, де траві похилі» П. Майбороди, «Мгновения» М. Тарівердієва), що схвально сприймалися як учасниками хору, так і публікою. Безумовно, розширення репертуару стало можливим тільки завдяки значному підвищенню виконавського рівня хору. До сьогодні згадують, як академічно й проникливо звучала у виконанні Чоловічої капели «Ноченька» з опери М. Рубінштейна «Демон», чи стримано-загрозливо – «Закувала та сива зозуля» П. Ніщинського!

Невтомна праця з аматорськими колективами згодом сприятиме створенню головного хору у біографії митця – **Камерного хору**, що нині гордо носить ім'я свого засновника. У концепції вікового музикознавства Н. Савицької (2009: 10) підкреслюється, що «пік продуктивності <...> співпадає з інтервалом вікового розквіту від 30 до 40 років, однак, найдосконаліші творіння майже завжди народжу-

валися у полудень віку – 50–60 років». І цей висновок повністю підтверджує творча біографія В. Палкіна.

Культмінаційний, четвертий етап життєтворчості В. Палкіна (1978–2008) поділений на два періоди: 1978–1990 рр. та 1990–2008 рр., – і пов'язаний з трьома мистецькими закладами Харкова:

Інститутом мистецтв (від 2004 р. – Державним університетом мистецтв) імені І. П. Котляревського, де від 1978 р. В. Палкін працює доцентом, від 1983 – завідуючим кафедри хорового диригування ХІМ, від 1989 – професором.

Юридичним інститутом (від 1991 – Юридична академія, від 1995 – Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого), де митець успішно продовжував керувати Народною чоловічою капелюю.

Обласною філармонією, де від 1990 р. він працював як художній керівник і диригент професійного Камерного хору.

Перший період четвертого етапу життєтворчості В. Палкіна – творча зрілість – розпочався 1978 року, коли він прийшов працювати на кафедру хорового диригування ХІМ, маючи вже досить значний виконавський і педагогічний досвід. На заняттях зі спеціальності митець завжди підкреслював, що навчитися мистецтву диригування можливо тільки під час «живого» спілкування з колективом, шляхом пошуків довершеної краси хорового звучання, творчих знахідок і помилок. Диригування на уроці з фаху під роляль він вважав тільки допоміжним засобом, хоча й визнавав його доцільність з точки зору розвитку мануальної техніки, розширення кругозору студента тощо. Педагогічна стежа йому була цікава, він швидко порозумівся зі студентами, але мрія про професійний хор не давала спокою.

Ідея створення хорового колективу при Обласному відділенні Музичного товариства України і Обласному управлінні культури окришила В. Палкіна, і з нечуваним ентузіазмом він узявся до справи. Для заснування аматорського хору треба було заручитися підтримкою в багатьох кабінетах, розтлумачити необхідність створення такої творчої одиниці. Всю цю роботу взяв на себе В. Палкін, який був неперевершеним **організатором**, володів дивовижним талантом переконувати й знаходити підтримку, як у можновладців, так і в різних громадських

організаціях. І ось, після довгих поневірянь кабінетами, оголошень про створення хору на радіо, об'яв у газетах, відбулась перша репетиція.

Історія Камерного хору розпочалася 14 жовтня 1980 р. в аудиторії № 80 Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Репетиції відбувалися тричі на тиждень: у понеділок, середу та п'ятницю о 18 годині. Упродовж 25 років розклад репетицій не змінювався, і тільки по смерті В. С. Палкіна відбуваються зміни як часу, так і місця репетицій.

Початок роботи Камерного хору був досить важким. Склад колективу був нестабільним (кількість – від 20 до 30 осіб). Основу хору склали викладачі музичних шкіл міста (цьому сприяв старший інспектор обласного управління культури П. Гордієнко) та колишні учасники самодіяльних та студентських хорових колективів Харківських вищих навчальних закладів: Політехнічного, Інженерно-будівельного, Юридичного інститутів та Інституту культури, де у різні роки працював В. Палкін. Отже, вся практична діяльність хормейстера була немов своєрідно підпорядкованою майбутньому – створенню професійного хорового колективу в Харкові².

Феноменальним у аматорському Камерному хорі було те, що люди різних професій, різних вокальних можливостей, які прийшли на першу репетицію 14 жовтня 1980 р., вже 21 березня 1981 р. виконували складну різностильову програму *a cappella* (окрім I частини *Requiem*'у Л. Керубіні) на концерті у Великому залі Інституту мистецтв. За п'ять місяців було створено хоровий колектив! (А перший виступ хору був ще раніше – на ювілеї А. М. Птиця). Афіша першого концерту аматорського камерного хору наглядно демонструє основні принципи В. С. Палкіна стосовно добору репертуару, бо з перших кроків існування колективу створювалися інтерпретації творів і сучасних композиторів (хори з циклу «Мадригал» А. Ушкарьова), і епохи Відродження («*Et incarnatus est*» Ж. Дебре, «*Miserere*» А. Лотті),

² Неможливо перелічити всі хорові колективи, якими керував Маєстро Палкін. Додамо тільки, що 1989 р. на своїй малій батьківщині, Нововодолажчині, звідки походить родовід Палкіних, він організував чоловічий Хор ветеранів війни та праці при районному Будинку культури (перша репетиція – 17 квітня 1989 р.).

і класиків (фінал Фантазії для фортепіано, хору та оркестру c-moll op. 80 Л. ван Бетховена), і, обов'язково, обробки народних пісень («Щедрик», «Дударик» М. Леонтовича, «Ой, літає соколونько» Я. Степового, «Таня-Танюша» В. Калістратова). Виконавському почерку камерного хору від самого початку було притаманне бережне ставлення до творів різних стилів та епох, прагнення віднайти відповідну манеру виконання.

Вирішальними чинниками довгого творчого життя аматорського Камерного хору є такі. Перший – створення хору В. Палкіним як великої творчої родини, члени якої розділяли радість мистецьких звершень і гіркоту невдач, розуміли одне одного і підтримували. Він виховував цю родину як Батько, недарма його так і називали позаочі. Він знав і вирішував у міру сил проблеми артистів хору, як професійні, так і родинні, бо *людяність* була примітною рисою його характеру.

Другим чинником, безумовно, є його особистісна якість *лідера*, яка має непересічне значення в хоровому виконавстві, а особливо, в аматорському. Бо саме на його репетиції приходять після робочого дня, відкладаючи всі справи, саме від його харизми, знань, умінь залежить творча віддача хорового колективу. Працювали всі *безкоштовно* упродовж 10 років. На репетиціях Камерного хору йшла натхненна кропітка робота як хормейстера, так і кожного артиста хору. Строкатий на початку існування, з точки зору складу, аматорський Камерний хор В. Палкін зміг привести до значних успіхів завдяки пробудженню прагнення до удосконалення співацьких навичок у інженерів і робітників, вчителів і студентів, підвищенню загального рівня їхньої художньої культури, створенню мотивації щодо участі в хоровій спів-творчості. І в цьому процесі повною мірою розкрився *педагогічний дар* митця.

Третій чинник – застосована В. Палкіним чітка *організація* творчого процесу. Він *ніколи* не запізнювався, репетиції *ніколи* не відмінялися, бо, якщо керівник затримувався на якихось важливих нарадах, хормейстери були напоготові, щоби розспівувати колектив і працювати над творами програми. *Дисципліна* була запорукою безперервності творчо-виконавського процесу.

Четвертий чинник – концертна діяльність аматорського камерного хору. Безліч концертів, виступів на телебаченні з програмами, що

з кожним роком ускладнювалися; створення виконавських інтерпретацій як хорових мініатюр *a cappella* («Вершник» Г. Майбороди, «Слава тим, хто прагне волі» Б. Лятошинського, «Серенада» С. Танєєва, обробки українських народних пісень М. Леонтовича – «Ой, з-за гори кам'яної», Є. Козака – «Вівчарик»), так і значних оркестрово-хорових творів: *Requiem* 'у Л. Керубіні, *Gallia* Ш. Гуно, *Missa G-dur* Ф. Шуберта. Для такого активного концертування необхідними були не тільки значний і різноманітний репертуар, але й кошти для концертних костюмів, створення хорової бібліотеки, здійснення гастрольних подорожей (Рига, Тбілісі, Кишинів, Луганськ, Київ) тощо. В. Палкін не тільки знаходив підтримку в Обласному відділенні Музичного товариства чи в Обласному управлінні культури, але й звертався за спонсорською допомогою. Його авторитет художника-інтерпретатора, участь хору у важливих мистецьких проєктах як в Україні, так і за її межами сприяли вирішенню питань залучення коштів із різних джерел для забезпечення матеріальної складової творчого процесу. Підсумком і однією з головних підвалин створення професійного хорового колективу стало отримання лауреатського звання Всеукраїнського конкурсу хорових колективів ім. М. Леонтовича у травні 1989 р.

Досліджуючи композиторську особистість із психовікових позицій, Н. Савицька розглядає «непростий шлях сходження до пізніх вершин» (2009: 6), що можна сказати й про долю В. Палкіна. Життєтворчість В. Палкіна завершується кульмінацією, яка співпадає із завершенням життєвого циклу людини. Саме розквіт виконавської майстерності створеного ним професійного Камерного хору є Кульмінацією, фазою *акме* в його життєтворчості, етапи розвитку якої визначаються еволюцією митця як диригента і педагога та віковими зрушеннями.

Для Фіналу життєтворчості В. Палкіна характерна взаємодія двох «життєвих подій» – фази «найвищого розквіту» і «підведення підсумків», що відповідає, за Н. Савицькою (2009: 160), логіці життєтворчої дуги Дж. Россіні, якій притаманна «одночасність цвітіння і схилку» (2009: 196).

Другий період четвертого етапу життєтворчості Маєстро Палкіна – 1990–2008 рр. – його зоряна година. Здійснилася його заповітна

мрія – Камерний хор отримав статус професійного, митець – визнаний лідер хорового руху, народний артист, його авторитет на кафедрі хорового диригування, як її завідувача, та серед музикантського загалу країни є незаперечним. Саме в цей період створюються шедеври виконавських інтерпретацій керованого ним Камерного хору. Атмосфера колективної творчості, дивовижного взаєморозуміння, яка панувала на репетиціях цього колективу, сприяла знаходженню такого виконавського трактування, доцільність якого відчував кожен артист хору. Більш того, він ставав повноправним співавтором! В. Палкін не просто підкорював колектив, він згуртував його однією ідеєю, розкриваючи при цьому творчу індивідуальність кожного артиста хору. Згідно типології Г. Деханта (2000), В. Палкіна треба віднести до диригентів «другого типу»: інтерпретаторів імпровізаційного плану, які створюють атмосферу спів-творчості. Саме такий підхід сприяв віднайденню оригінальних, неповторних інтерпретаторських рішень. Енергетичний потенціал В. Палкіна, здавалося, був необмеженим. Його енергія передавалась артистам хору, емоційний розпик сягав точки вибування, і вдале виконання якогось твору чи епізоду викликало загальне захоплення. Та Майстер, здавалося, як був невтомним у роботі на початку диригентської кар'єри, так і лишився таким до останнього свого концерту 9 жовтня 2007 р.

Концерти Камерного хору були неповторні, натхненні, емоційно насичені. Під час концертних виступів, за Г. Дехантом (2000), В. Палкін виявляв ознаки таких типів, як «диригент-вождь» і «диригент-партнер». Він міг ніби «відпустити» колектив, віддати ініціативу артистам хору, насолоджуючись найтоншими відтінками *p*, розмаїттям тембрів, а потім відразу «увімкнути» вольовий «поштовх» і миттєво змінити процес створення інтерпретації, відходячи від її інваріанта. Безумовно, це стосувалося творів *a cappella*. Диригуючи оркестрово-хоровими композиціями, Маєстро демонстрував тяжіння до класичного стилю диригування. Виконавські інтерпретації таких шедеврів, як «Stabat Mater» Дж. Россіні, *Requiem*'ів В. Моцарта та А. Шнітке, кантати «Іоанн Дамаскін» С. Танєєва та «Передзвони» В. Гавриліна по праву вважаються вершинними досягненнями В. Палкіна і керованого ним колективу. Концертна діяльність Камерного хору під орудою

В. Палкіна сприяла визнанню національного хорового виконавства за межами нашої держави (Німеччина, Польща, Росія, Грузія, Молдова). Триумфом виконавської хорової культури України став переможний виступ Камерного хору в Хайнувці (Польща) на фестивалі церковних піснеспівів 2005 р.

Останній етап життєтворчості В. Палкіна, особливо його другий період, репрезентує еволюцію митця, як з точки зору мануальної техніки, так і виконавських трактувань різностильових творів. Диригентському почерку «пізнього» В. Палкіна притаманні, з одного боку, лаконізм у поєднанні з дивовижною експресією, з іншого – масштаб і лапідарність. Поступово концентрація жестових виразів художніх образів диригентського стилю Майстра, тяжіння до мінімалізму призвели до найвищого рівня керування хором, коли майже з невлдимого жесту чи погляду народжувалось тембрально насичене хорове звучання, забарвлене проникненням у змістову сутність твору. Виконавські трактування акапельних творів останніх років просякнуті неймовірною чуттєвістю, філософською глибиною, іноді сентименталізмом, зануренням у деталі. Здавалося, що кожна інтонація вистраждана художником-хормейстером. Неперевершеними зразками виконавської інтерпретації в концертах Камерного хору під орудою В. Палкіна були композиції «Благослови, душе моя, Господа» К. Стеценка, «Спадають роси» Г. Майбороди, «Зима» І. Шамо, «Тайна» В. Дроб'язгіної, «Прощавай, XX сторіччя» В. Мужчиля, «Боже мій, нащо мене ти покинув» Г. Гаврилець.

Педагогічна діяльність В. С. Палкіна невіддільна від виконавської, бо диригент хору – завжди педагог. Стосовно роботи у класі з фаху на кафедрі хорового диригування зазначимо, що він володів безпомилковою інтуїцією щодо талановитої молоді, його авторитет був незаперечним. Як у класі з фаху, так і на репетиціях, концертах, гастролях камерного хору, де студенти-хормейстери працювали в якості артистів хору, вони зсередини бачили творчо-організаційний процес, брали участь у створенні виконавських інтерпретацій, нових програм тощо. В. С. Палкін був для них прикладом керівника, якого, за класифікацією В. Ф. Чабанного (1992: 37), слід віднести до «творчо-демократичного типу».

Він не любив теоретизування, але ретельно розбирав структуру твору, багато часу грав хорові партитури на роялі... Тобто інтуїтивне сприйняття твору поєднував з детальним його вивченням. Здавалося б, що студенти, які співали в камерному хорі, мали копіювати диригентську манеру свого Вчителя. Але цього не сталося жодного разу, бо розкриття індивідуальності хормейстера-початківця, обрання навчальних програм, що розкривали з усіх боків його творчий потенціал, було пріоритетним принципом педагогічної діяльності В. Палкіна. В його диригентському класі часто звучала музика з репертуару камерного хору, і тоді зауваження і побажання Майстра були надзвичайно цінними, бо він щедро ділився своїми інтерпретаційними знахідками і, в той же час, прислухався до творчих пошуків хормейстерів-початківців. Серед його випускників – Герой України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, народна артистка України Р. Кириченко, заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор В. Рожок, доктори наук О. Михайліченко, Р. Любар, О. Батовська, лауреати Всеукраїнських конкурсів хорових диригентів А. Сиротенко, Н. Тягноренко, Г. Парфьонова. Всі хормейстери, які працювали в Камерному хорі під орудою В. Палкіна, досягли значних успіхів, зокрема, заслужені діячі мистецтв України Н. Белік та Ю. Янко. Це – ще одне свідоцтво наявності у керівника Камерного хору дивовижної інтуїції та педагогічного таланту. Традиція участі Камерного хору в державних іспитах випускників-хормейстерів Харківського національного університету мистецтв, започаткована 1981 р., існує й досі, залучаючи до співпраці зі славним колективом молодих хормейстерів.

Висновки. В результаті аналізу життєтворчості В. Палкіна створено її періодизацію за біографічним, географічним, еволюційно-виконавським і віковим критеріями. Встановлено, що керовані митцем хорові колективи відображують зміни в його професійній Долі. Чотири етапи життєтворчості В. Палкіна віддзеркалюють його еволюцію як диригента-інтерпретатора, організатора й керівника численних хорових колективів, педагога й просвітителя. *Перший етап* (1935–1951) – *дитинство* – є прелюдією до розуміння В. Палкіним свого покликання, *другий* (1951–1960) – *роки навчання* – характери-

зується прагненням осягнути всі тонкощі професії та першою вдалою спробою керування хором колективом. **Третій етап** (1960–1978) – зрілість, накопичення хормейстерського, педагогічного, життєвого досвіду. **Четвертий** (1978–2008) є кульмінаційною зоною життєтворчості Майстра, фазою *акме*, коли ним був створений Камерний хор, який під його орудою сягнув найвищого рівня майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

- Батовська, О. (2005). Педагогічна діяльність В. С. Палкіна та традиції вітчизняної педагогіки. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 4/5, 101–105.
- Белік-Золотарьова, Н. (2007). Сьогодні кафедри хорового диригування (До 90-річчя Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського). *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Харків, 4/5, 11–15.
- Ботунова Г. Я. (Ред.). (2006). *Творчо-педагогічна діяльність В'ячеслава Палкіна в контексті хорової культури України*. (Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 16 верес. 2005 р. Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків: НТУ «ХП», 80.
- Дехант, Г. (2000). *Дирижирование. Теория и практика музыкальной интерпретации*. (Пер. с нем.). Нижний Новгород: Деком, 446.
- Мартинюк, А. & Палкін І. (Авт.-упоряд.) (2003). *В'ячеслав Сергійович Палкін*. Харків: НТУ «ХП», 32. (Біографія і бібліографія видатних музикантів).
- Палкін, І. В. (2011). *В'ячеслав Палкін. Шляхами хорового мистецтва*. Харків: Бровін О. В., 306.
- Парфьонова, Г. (2008). Камерний хор Харківської філармонії: аспекти виконавського стилю. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. Мистецькі обрії'*. Київ: Музична Україна, 1 (10), 123–128.
- Рощенко, О. Г. (2019). Музикознавче акме Наталії Савицької: на шляху до музикологічної акмеології. *Вісник НАКККіМ*. Київ, 2, 328–332.
- Савельєва, Г. В. (2012). *Виконавські традиції Харківської хорової школи*. (Автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків.

- Савицька, Н. (2009). *Вікові аспекти композиторської життєтворчості* (Дис. ... доктора мистецтвознавства). Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ.
- Смітюх, Г. Є. & Стрілецький, В. В. (Модифіковано 2019, 26 авг.). Україна сакральна: Український менталітет. *Мислене древо*. Retrieved from <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Publ/SacralUkraine/Mentality.html>
- Чабанний, В. Ф. (1992). *Стили управления любительским хоровым коллективом*. Санкт-Петербург: СПбГИК, 55.

Nataliia Bielik-Zolotariova

Honored Artist of Ukraine, PhD in Art Studies, Full Professor,
Professor at the Choral Conducting Department, Kharkiv
I. P. Kotlyarevsky National University of Arts;
e-mail: n.byelik@gmail.com
ORCID 0000-0003-3670-4037

VIACHESLAV PALKIN: THE ROAD TO SUCCESS
(dedicated to the 85th anniversary of his birth)

Problem statement. *One of the most important directions of modern choral studies is the research on the life and creative path of outstanding choirmasters, while understanding their performing experience, pedagogical approaches and taking into account their aesthetic and artistic beliefs. One of the most honorable places among artists is occupied by Viacheslav Palkin (1935–2008), who contributed greatly to the development and prosperity of both, the choral culture of Slobozhanshchyna and Ukraine. The relevance of topic lies in the necessity to study the creative experience of the remarkable choral conductor V. S. Palkin, to understand the contribution of the luminary of the Kharkiv conducting and choral school to the development of national art. Theoretical background includes the articles of O. Batovska (2005), H. Parfonova (2008) and the thesis of H. Savelieva (2012), N. Bielik(2007), which examines Palkin's pedagogical approaches, his achievements as the head of the Choral Conducting Department of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky Institute of Arts, as well as the performing style of the Chamber Choir led by him as an artistic director and choirmaster. Other sources of study embody the materials of the national conference, methodological*

works and articles by V. S. Palkin collected and published in I. Palkin's book "Viacheslav Palkin. By the roads of choral art" (2011).

The objective of the work is to define a periodization of Palkin's life and career to identify the stages of his professional growth to the crowning achievements at the height of his creative career. **The research methodology** lies in the application of the principles of historicism, phenomenological and acmeocentric approaches, biographical method and the method of typological analysis. **The periodization of the life and career** of the distinguished choral conductor, teacher and educator V. S. Palkin is presented for the first time in art studies.

Conclusions. The analysis of V. Palkin's life and career resulted in the periodization. The following criteria were taken into account: biographical, geographical, evolutionary-performing and age-specific. The first period (1935–1951) covers childhood, the second one (1951–1960) represents his years of education. This period is characterized by his desire to comprehend and embrace all the subtleties of choir conducting. The third stage (1960–1978) is the accumulation of choirmaster, pedagogical, and life experience. The fourth one (1978–2008) is the culmination of the master's life and career, his finest hour and acme phase, when he created a chamber choir, which reached the highest level of choral art under his leadership. It was established that choirs led by V. Palkin reflect changes in his artistic career path. The four stages reflect the evolution of the artist as a conductor-interpreter, organizer and leader of numerous choral groups, teacher and educator.

■ **Key words:** choral performance, life and career, periodization, conductor-interpreter, chamber choir.

REFERENCES

- Batovska, O. (2005). Pedahohichna diialnist V. S. Palkina ta tradytsii vitchyznianoї pedahohiky [V. S. Palkin's pedagogical activity and traditions of domestic pedagogy]. *Tradytsii ta novatsii u vyshchii arkhitekturno-khudozhnii osviti* [Traditions and innovations in higher architectural and artistic education]. Kharkiv, 4/5, 101–105 [in Ukrainian].
- Bielik-Zolotarova, N. (2007). Sohodennia kafedry khorovoho dyryhuvannia (Do 90-richchia Kharkivskoho derzhavnoho universytetu mystetstv im. I. P. Kotliarevskoho) [Nowadays of the Choral Conducting Department (To the 90-years anniversary of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts)]. *Tradytsii ta novatsii u vyshchii arkhitekturno-khudozhnii osviti*

- [Traditions and innovations in higher architectural and artistic education]. Kharkiv, 4/5, 11–15 [in Ukrainian].
- Botunova, H. Ya. (Ed.). (2006). *Tvorcho-pedahohichnadiialnist Viacheslava Palkina v konteksti khorovoi kultury Ukrainy [Creative and pedagogical activity of Vyacheslav Palkin in the context of choral culture of Ukraine]*. (Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, 2005, September 16). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts. Kharkiv: NTU “KhPI”, 80 [in Ukrainian].
- Chabannyi, V. F. (1992). *Stili upravleniya lyubitelskim horovym kolektivom [Amateur choir management styles]*. St. Petersburg: SPbGIK, 55 [in Ukrainian].
- Dekhant, H. (2000). *Dirizhirovanie. Teoriya i praktika muzykalnoy interpretatsii [Conducting. Theory and practice of musical interpretation]*. (Transl. from Germ.). Nizhniy Novgorod: Dekom, 446 [in Russian].
- Martyniuk, A. & Palkin, I. (2003). *Viacheslav Serhiiovych Palkin*. Kharkiv: NTU “KhPI”, 32. (Biography and bibliography of outstanding musicians) [in Ukrainian].
- Palkin, I. V. (2011). *Viacheslav Palkin. Shliakhamy khorovoho mystetstva [Vyacheslav Palkin. By the roads of choral art]*. Kharkiv: Brovin O. V., 306 [in Ukrainian].
- Parfonova, H. (2008). Kamernyi khor Kharkivskoi filarmonii: aspekty vykonavskoho stylu [Kharkiv Philharmonic Chamber Choir: Aspects of Performing Style]. *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky. Mystetski obrii [Actual problems of art practice and art history. Art Horizons]*, 1 (10), 123–128. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Roshchenko, O. H. (2019). Muzykoznavche akme Natalii Savytskoi: na shliakhu do muzykolohichnoi akmeolohii [Musicological acme of Natalia Savitskaya: on the way to musicological acmeology]. *Visnyk NAKKIM [National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald]*, 2, 328–332 [in Ukrainian].
- Savelieva, H. V. (2012). *Vykonavski tradytsii Kharkivskoi khorovoi shkoly [Performing traditions of the Kharkiv choral school]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv [in Ukrainian].
- Savytska, N. (2009). *Vikovi aspekty kompozytorskoï zhyttietvorchosti [Age aspects of composer's life and creativity]*. (Doctoral dissertation). National P. I. Tchaikovsky Music Academy of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

Smitiukh, H. Ye. & Striletskyi, V. V. (Modified 2019, Aug. 26). Ukraina sakralna: Ukrainyskyi mentalitet [Ukraine Sacred: Ukrainian mentality]. *Myslene drevo [Thinking tree]*. Retrieved from <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Publ/SacralUkraine/Mentality.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 9 січня 2021 року.